

VEJE TIL FREM- TIDENS SKOLE- BIBLIOTEK

Roland Hachmann
Jens Jørgen Hansen

**UNIVERSITY COLLEGE
SYDDANMARK**
UDVIKLING OG
FORSKNING

UNIVERSITY COLLEGE
SYDDANMARK
UCSYD.DK

Veje til fremtidens skolebibliotek

Rapport juni 2011

Roland Hachmann

Jens Jørgen Hansen

University College Syddanmark

Udvikling og forskning

INDHOLD

1. Indledning	3
2. anbefalinger	5
3. Undersøgelserdesign	7
4. Indsatser og effekter	13
5. Drivkræfter og barrierer i udvikling af skolens læringscenter	27
6. Læringscenterdidaktik – på vej mod fremtidens læringscenter	29
7. Afslutning	32
Litteratur	33

1. INDLEDNING

It er in, bliver i større og større omfang en del af skolens hverdag og undervisning, og muliggør derigennem nye læringsveje for eleverne og nye læringsmiljøer i skolen.

For at tilpasse sig den digitale virkelighed investerer mange skoler i computere, interaktive tavler, trådløse netværk, digitale abonnementer m.m. og integrerer digitale ressourcer i undervisningen. Og med de nye faghæfter er målet klart: it skal spille en central rolle på hele skoleområdet. Der er ingen ensrettet vej til fremtidens digitale skole, men der er nogle vigtige pejlemærker som skolerne kan navigere efter.

Skolen skal overveje med hvilket formål it skal indgå i skolens handleplaner. Skolen skal også sørge for at lærerne udvikler kompetencer til at håndtere it – både tekniske og didaktiske kompetencer. Skolen skal overveje, hvilke læringsressourcer skolen med fordel bør investere i – og hvordan man prioriterer i disse investeringer i forhold til skolens målsætning og it-strategi.

Det er vigtige udviklingsfelter – men hvem skal hjælpe skolen frem mod den digitale fremtid? Det skal skolebiblioteket!

Evaluering og strategi

I projektet "Fremtidens skolebibliotek" er det vores opgave, som eksterne evaluatore, at undersøge, hvilke effekter, der gennem projektet opnås på de implicerede skoler og komme med et bud på en læringscenterdidaktik.

Projektet er ramme om fire faglige seminarer og fire mellemliggende praksisperioder, hvor skolebibliotekarerne afprøver forskellige læremidler på deres egne skoler.

På seminarerne får skolebibliotekarer og it-vejledere både faglige input, deltager i workshops, diskuterer, videndeler og eksperimenterer videre med ideer til små projekter på deres egen skole. De enkeltes resultater og deres refleksioner fremlægges løbende på projektets hjemmeside og i den interne First Class konference.

Når vi undersøger projektets effekter, ser vi bl.a. på følgende områder:

- Skolebiblioteket og skolebibliotekarens egen kompetenceudvikling
- Skolebiblioteket og skolebibliotekarens implementeringsstrategier og designs for nye tiltag på skolen
- Skolebiblioteket og skolebibliotekarens arbejde med kompetenceudvikling hos elever, lærere og ledelse
- Skolebiblioteket og skolebibliotekarens centrale forandringsagent i forhold til skolens pædagogiske udvikling.

Skolebiblioteket og skolebibliotekarens egen kompetenceudvikling

Vi ser på skolebibliotekets interne udvikling af tekniske færdigheder og viden i forhold til implementering og formidling af digitale læremidler og udviklingsprojekter på skolen. Vi ser på bibliotekarens udvikling af kompetencer i forhold til vejledning af kollegaer, afholdelse af interne kurser og undervisning af elever. Endvidere ser vi på bibliotekarens kompetencer i forhold til intern udvikling af biblioteket.

Skolebiblioteket og skolebibliotekarens implementeringsstrategier og designs for nye tiltag på skolen

Vi ser på, hvordan skolebiblioteket implementerer nye tiltag og udviklingsprojekter i organisationen. Her undersøger vi, hvilke strategier og udviklingsdesigns skolebibliotekarerne benytter i forhold til skolens forskellige målgrupper.

Skolebiblioteket og skolebibliotekarens metoder i forhold til kompetenceudvikling hos elever, lærere og ledelse

Vi ser på, hvordan skolebiblioteket arbejder med kompetenceudvikling i forhold til elever, lærere og ledere. Herunder forskellige måder der samarbejdes på, og i hvilken form der formidles viden og færdigheder, fx: kurser, spot-møder, vejledning, info-dokumenter m.m. Vi ser også på i hvilke miljøer – virtuelle og fysiske – kompetenceudviklingen foregår i.

Skolebiblioteket og skolebibliotekaren som central forandringsagent i forhold til skolens udvikling

Vi ser på bibliotekets rolle i forbindelse med udvikling af skolens læremiddelkultur, samt udviklingen af skolens videndelingsskulptur.

Skolebiblioteket kan i forhold til eleverne bl.a. styrke deres tekniske kompetencer og deres it- og mediekompetencer, jf. faghæfte 48.

Lærernes opgave er at tilegne sig tekniske, faglige og didaktiske kompetencer, der understøtter dem i udvælgelse, vurdering, didaktisering, iscenesættelse og evaluering af de digitale læremidlers potentialer.

Læringscenterdidaktik

Gennem projektet har vi fået indblik i, hvilke udfordringer og opgaver skolebiblioteket i disse år står overfor, og samtidig har vi forsøgt at lokalisere de særlige barrierer og drivkræfter, der kan have indflydelse på skolebibliotekets udvikling.

Biblioteket er et knudepunkt for den digitale skole.

Den kan kvalificere skolens brug af de nye digitale læremidler, nye læringsrum, nye læringsmiljøer. Den digitale udvikling åbner skolebibliotekets rum, og de nye rum er fyldt med nye muligheder. Det er fysiske og virtuelle rum for oplevelser, faglig formidling og videndeling samt læringsressourcer, værksteder og medieprodukter.

En læringscenterdidaktik opfatter vi som en didaktik, der skal vejlede skolebiblioteket i forhold til indretning, læringsmidler, læringsressourcer, vejledning og kompetencer i forhold til en realistisk tidshorisont og ud fra en overordnet strategi.

Vi mener, at skolebiblioteket ikke længere kan forblive i den funktion, der hidtil har været tradition for på området. Skolebibliotekerne er på baggrund af den teknologiske udvikling, skolernes behov for pædagogisk nytænkning, samt nye samfundsmæssige krav (fx faghæfte 48), nødt til at nytænke og redefinere sig selv, som en bærende del af skoleudviklingen.

I Fælles Mål 2009 hedder det:

“Skolebiblioteket er et videnscenter med personressourcer, bøger, it, billeder og lyd. Skolebiblioteket skal give eleverne det, de vil have, men de skal også give eleverne det, de ikke vidste, de ville have. Og det skal inspirere og vejlede lærerne...” “På skolebiblioteket skal lærerne altid kunne hente inspiration og hjælp til at omsætte Fælles Mål 2009 til praktisk handling”.

Ovenstående udpluk viser en lille bid af, hvilke forventninger man kan have til skolebiblioteket. En læringscenterdidaktik er et refleksionsværktøj, der skal hjælpe skolebibliotekerne til at finde deres egne ben at gå på. Hvor er man nu, hvor vil man hen og hvordan kan man komme et velovervejet skridt videre.

2. ANBEFALINGER

“Man har fået troen på, at man godt kan det der er med it. Vi har fået oplevelsen af, at vi er gået fra bogopsætter til avancerede it-hajer. Vi tør godt det der.”

Læringscentret som en enhed af det fysiske og virtuelle rum

Læringscentret skal tænkes som en helhed bestående af et fysisk og et virtuelt rum. Det virtuelle rum muliggør fleksibel adgang til skolebibliotekets ressourcer og services. Det fysiske rum muliggør personlig kontakt og vejledning. Læringscentret skal overveje, hvordan de enkelte rum skal indrettes med søgemuligheder, læringsressourcer, vejledningsfunktioner, mødesteder og videndeling. Og hvordan de to rum spiller sammen og supplerer hinandens funktioner. Både det fysiske og det virtuelle rum bidrager til at udvikle læringscentret som et lærested, værested og værksted.

Læringscentrets funktion som en enhed af lærested, værested og værksted

Læringscentret er en enhed af lærested, værested og værksted – for både elever og lærere:

Som lærested er læringscentret ramme om tilegnelse af viden, færdigheder og kompetencer til fx informationssøgning, online-services som skoleblogs og virtuelle arbejdsrum, lektielæsning, spotkurser, kompetenceudviklingsforløb og forfatterbesøg, vejledning til planlægning af årsplaner, undervisningsplaner, projektopgaven, brug af Fælles Mål, brug af læremidler, videndeling mv.

Som værested er læringscentret ramme om sociale arrangementer, udstillinger, miljøer til fordybelse, bogklubber, interessefællesskaber, events og communities og lærende fællesskaber.

Som værksted er læringscentret ramme om produktion af studieprodukter, opgaver, afprøvning af læremidler og medier, medieproduktion og kreativt arbejde – herunder fysisk indretning af produktionsstudier og værksted.

Udviklingen af læringscentret skal ses i en progressiv udvikling

Skolebiblioteker befinder sig i forskellige faser i forhold til læringscentertanken. De tre faser kan metaforisk beskrives som:

Opdagelsesrejsende: Læringscentrets medarbejdere er i færd med at tilegne sig ny viden om it og medier, om opbygning af det virtuelle rum, eksperimenterer med brug af digitale læremidler, er ved at afklare deres egen funktion som læringscentret i skolekulturen.

Nybyggeren: Læringscentrets medarbejdere arbejder på at omsætte ny viden til kurser, opbygger virtuelle rum, udarbejder mediehandleplaner, kompetenceudviklingskoncepter, skoleudviklingsstrategier, arbejder på at integrere funktionskompetencer i et læringscenter: it-vejleder, skolebibliotekar, læsevejleder, ledelse mv.

Guiden: Læringscentret fungerer som en pædagogisk og innovativ understøttende enhed i skolen, både i forhold til lærere, elever og ledelse, tovholdere på udviklingsprojekter, systematisk vidensfacilitering, og har en koordinerende vidensfunktion.

De enkelte faser har hver deres udfordringer i forhold til intern kompetenceudvikling, fysiske rammer og rolle i skolekulturen, hvilket understreger at der er flere veje til fremtidens skolebibliotek.

Læringscentret skal se sig selv som en kultur i skolen

Læringscentret skal udvikle en forståelse af deres egen funktion, kompetencer, rolle i skolekulturen, en forståelse af skolekulturen – værdigrundlag, syn på læremidler, syn på pædagogik og indsatsområder og læringscentret skal udvikle en forståelse for etablering af partnerskaber, netværk og samarbejde med andre skoler, institutioner, kommune og CFU'er.

3. UNDERSØGELSESDSIGN

I projektet "Fremtidens skolebibliotek" er det, som eksterne evaluatore, vores opgave at undersøge, hvilke effekter, der gennem projektet opnås på de implicerede skoler og komme med et bud på en læringscenterdidaktik, der kan fungere som eksemplarisk i forhold til andre skoler, der ønsker at udvikle deres skolebibliotek frem mod et læringscenter.

Da evalueringens formål er at tilvejebringe en viden (didaktik og strategier), som kan bruges i videreudvikling af fremtidens skolebibliotek, bygger evalueringsdesignet på principper og perspektiver fra aktionslæring, hvor viden og resultater udvikles i samspil med projektets deltagere. Projektets viden og resultater fastholdes og spredes herefter gennem denne evalueringsrapport via forskellige kanaler.

Undersøgelsens opbygning

Som det første afdækkes skolernes eksisterende læremiddelkultur og skolebibliotekets rolle heri, hvilke handleplaner og udviklingsstrategier skolen har for især digitale læremidler og hvorledes deltagernes projekter og nye handleplaner afprøves og udvikles i samarbejde med ledelse, lærere og elever på de enkelte skoler. Dernæst evaluerer vi på den effekt projektet har haft hos de tilknyttede deltagere og skoler.

For at afdække skolernes eksisterende læremiddelkultur og skolebibliotekets rolle heri, har vi valgt at udsende en elektronisk spørgeskemaundersøgelse, som deltagerne har besvaret. Derudover har vi indsamlet eksisterende handleplaner fra de skoler, der havde formuleret en.

De nye handleplaner som deltagerne har udviklet og afprøvet i forbindelse med projektet, har vi kunnet analysere ved selv at have dem i hænderne, ved at indsamle data fra seminarerne og gennem det online kommunikationsforum, First Class, der har fungeret som projektets virtuelle base.

I First Class har alle deltagende skoler i forbindelse med evalueringen, haft adgang til en personlig/gruppe logbog, hvor forløbet under afprøvningsperioderne kunne dokumenteres.

Som yderligere empiri har vi observeret deltagerne i forbindelse med de fire seminarer, hvor der både har været gruppearbejde, fremlæggelser, fælles diskussioner og undervisning. Disse seminarer har vist sig yderst værdifulde som empiri, da deltagernes egne og indbyrdes udvikling af netværk, begrebsprog og viden har været meget synlige. En begrundelse herfor kan være at deltagernes videndelingskompetence især er mundtlig funderet.

Efter at have fået indblik i de enkelte skolers kulturer og bibliotekets rolle heri, har vores fokus dernæst været rettet imod, hvilken udvikling projektet har medført.

Her har vi især været opmærksom på 3 områder:

- Funktionsudvikling
- Kompetenceudvikling
- Didaktisk udvikling

Disse områder har vi fået yderligere uddybet ved at gennemføre fire fokusgruppeinterviews, hvor alle fra projektets deltagende skoler har været med. Desuden har vi haft mulighed for at læse en række artikler, som deltagerne har skrevet til et særnummer af fagbladet "It-vejlederen", hvor hver skole er kommet med et bidrag.

Funktionsudvikling

Når vi i rapporten ser på funktionsudvikling i biblioteket er det med udgangspunkt i, hvordan skolebiblioteket er rammesat i skolen, dvs., hvordan skolebibliotekets funktioner griber ind i organisationens opgaver.

Funktioner som skolebiblioteket kunne varetage er fx administrering af abonnemeter, kulturformidling, koordinering af arrangementer, materialeindkøb, opdateringer af kommunikationsfora og hjemmesider, afholdelse af kurser, medievejledning.

På vej mod fremtidens skolebibliotek er det væsentligt at få en afklaring på, hvilke funktioner biblioteket skal have for at kunne opfylde fremtidens behov. Hvilke nye opgaver og arenaer biblioteket bevæger sig ind i og hvad dette betyder for bibliotekets interne udvikling og profil.

Kompetenceudvikling

Når vi i rapporten ser på kompetenceudviklingen hos de deltagende skolebibliotekarere, inddrager vi en kompetencetaksonomi, der inddeles i tre forskellige niveauer:

- Kendskab
- Kompetence
- Kreativitet

Kendskab afspejler et niveau, hvor skolebibliotekaren har tilegnet sig en grundlæggende viden om et bestemt læremiddel og evt. har opbygget nogle færdigheder i anvendelsen af det.

Det kunne fx være en skolebibliotekar, der sidder og afprøver et online-læremiddel som Google Docs. Her tilegner skolebibliotekaren sig en viden om brugerfladen, knappernes funktioner, forskellige procedurer i forbindelse med oprettelse, deling eller sletning af dokumenter osv.

Dette niveau afspejler således en teknisk og funktionel viden og tilgang til læremidlet.

Kompetence afspejler et niveau, hvor skolebibliotekaren kan omsætte sin viden og færdigheder til praksis. Denne omsætning betegnes som en situeret anvendelse, dvs. at der fx er overvejelser over formidlingsform. I det tidligere nævnte eksempel med Google Docs, ville dette niveau afspejle skolebibliotekarens kompetencer til at producere vejledninger til brugerne på skolen i anvendelsen af læremidlet. Der ville her ligge en skelnen mellem om målgruppen er elever eller lærere og om vejledningen skulle være i form af dokumenter, face-to-face vejledninger, undervisningsforløb eller kurser.

Dette niveau afspejler en transferfunktion, hvor skolebibliotekaren medierer den funktionelle viden og de tilegnede færdigheder til brugerne.

Kreativitet afspejler et niveau, hvor skolebibliotekaren kan kombinere viden, færdigheder, kompetencer og didaktisk tænkning med et læremiddel. Læremidlet sættes i forbindelse med en metatænkning omkring miljø, brugerforudsætninger, læreprocesser, praksisformer, formidling og læringspotentialer i teknologien.

Med Google Docs-eksemplet for øje ville dette niveau betyde, at skolebibliotekaren hæver sig op over læremidlet og opstiller kriterier for, hvordan det bedst inddrages i forhold til undervisningen. Hvilke læringspotentialer og -processer kan Google Docs understøtte, og hvordan kan dette formidles og implementeres i læreres og elevers hverdag.

En særlig egenskab ved dette niveau er, at der ligger en læremiddelfaglighed, der går ud over det enkelte læremiddel. Skolebibliotekaren, der befinder sig på dette niveau er i stand til, kvalificeret, at

overføre viden om et læremiddels læringspotentialer til anvendelse i nye situationer. Heri ligger en grundlæggende didaktisk kompetence til at kunne spotte nye anvendelsesmuligheder, hvor lærere vejledes til at anvende læremidlet på nye, kreative og innovative måder.

Didaktisk udvikling

Når vi i rapporten ser på didaktisk udvikling er det med udgangspunkt i en metodisk og refleksionsteoretisk tilgang til det at drive et skolebibliotek. Skolebiblioteket som genstand for udvikling både internt og eksternt, fysisk og virtuelt, må bygge på en særlig didaktik, en læringscenterdidaktik, der både tilvejebringer metoder og refleksive processer i forhold til bibliotekets funktioner og virksomhed. Områder for didaktisk udvikling kunne være indretning, læremidler, vejledning og formidlingsformer.

Opsummering på undersøgelsesdesign

Opsummerende kan evalueringen skitseres på følgende måde:

- Afdækning af skolernes eksisterende læremiddelkultur og læringscentrets rolle heri
- Afdække omfang og karakter af handleplaner
- Afdække karakter og udvikling i de konkrete indsatser
- Evaluere effekt i forhold til kompetenceudvikling, funktionsudvikling og didaktisk udvikling
- Formulere koncept for "læringscenterdidaktik" og udviklingsstrategi

Evalueringens metoder kan skitseres på følgende måder:

Genstand	Metode
Eksisterende læremiddelkultur og læringscentrets rolle heri.	Analyse af spørgeskemaundersøgelse og evt. eksisterende handleplaner på skole- og centerniveau.
Omfang og karakter af handleplaner.	Analyse af nye handleplaner og data fra seminarer og kommunikationsfora.
Resultater af de konkrete indsatser.	Analyse af online projektlogbog, artikler og observationer på seminarerne.
Effekter af kompetenceudvikling og funktionsudvikling.	Gennemførelse og analyse af fire fokusgruppeinterview.
Udforme koncept for "læringscenter-didaktik" og udviklingsstrategi.	Analyse af samlet empiri og litteraturstudier.

Om projektet "Fremtidens skolebibliotek"

Projektet *Fremtidens skolebibliotek* koordineres af Center for Undervisningsmidler, Aabenraa og støttes af Styrelsen for Bibliotek og Medier.

Projektet afvikles i skoleåret 2010-2011.

Projektet *Fremtidens skolebibliotek* har som mål at gøre skolebiblioteket til et centralt omdrejningspunkt for implementering af it på skolerne. Projektets præmis er, at der er behov for et it-didaktisk design, der

redefinerer indretning, læringsmidler, læringsressourcer, vejledning og kompetencer i forhold til en realistisk tidshorisont og ud fra en overordnet strategi. Endvidere arbejdes der hen imod en eksemplarisk rollemodel til efterfølgelse for andre skolebiblioteker.

Undervisningsministeriet og EVA har i skoleåret 2008-09 gennemført en undersøgelse af it i folkeskolen. Undersøgelsens mål var at gøre status over, hvordan it anvendes efter forskellige it-satsninger, bl.a. satsningen 'IT i folkeskolen', samt bidrage til, at skolers og kommuners arbejde med it fortsat udvikles. Ekspertgruppen i rapporten anbefaler forskellige indsatser i forhold til den fortsatte udvikling af it og seks af disse anbefalinger var med til at danne udgangspunkt for projektets udformning.

Særligt udviklingen af web 2.0 teknologier skaber nye betingelser for udformning af nye designs. Ét perspektiv er begrebet 'it-didaktisk design', er således et centralt begreb for projektet og er et flydende begreb, der afspejler en række ændringer i måder, hvorpå uddannelse foregår. Ændringer har både noget at gøre med den teknologiske udvikling og nye former for design af læremidler. Dette perspektiv indkredses i bogen "Digitale medier og didaktisk design" (Andreasen m.fl., 2008) som:

"Hvordan undervisere og materiale- og platformsdesignere kan skabe de bedste betingelser for, at de digitale mediers læringspotentialer tydeliggøres og udnyttes" (Andreasen m.fl., 2008: 10)

Et andet perspektiv i forhold til projektet er et brugerperspektiv og omhandler hvordan brugere – dvs. lærere og elever – interagerer med de modeller for læring og undervisning, som de møder i materialer, platforme og andre medierede læringsmiljøer.

Her reflekteres et skift fra brugere som *modtagere* til mere *aktive, kreative og deltagende producenter* af deres egne forståelser, tolkninger og fortællinger via de digitale medier.

Et tredje perspektiv er ændringer i de uddannelsespolitiske målsætninger, som fx afspejles i faghæfte 48. Her introduceres fire nye temaer, som alle skolens fag skal forholde sig til:

- Informationssøgning og -indsamling
- Analyse
- Produktion og formidling
- Kommunikation, videndeling og samarbejde

Informationssøgning og -indsamling har som grundlag nettets tilgængelighed af en stor og stadig voksende mængde informationer, som stiller store krav til, at eleverne kan søge, sortere og udvælge information. Eleverne skal her tilegne sig viden og færdigheder i søgeteknikker, kildekritik, citering af kilder. Lærerne har som udfordring at tilegne sig kompetencer i at integrere informationssøgning i deres undervisning. Og skolebiblioteket har som udfordring både at kvalificere lærere og elevers håndtering af informationssøgning og det vil sige at udvikle kursus, metoder og vejledninger inden for dette felt.

Analyse handler om at eleverne tilegner sig indsigt i at analysere digitale medier, fx netsteder. Netsteder er karakteriseret ved at bruge mange virkemidler, de kan være komplekse og deres afsenderforhold og kommunikative formål kan være uigennemtsigtige og uklare. Fagligt skal eleverne både tilegne sig analysemodeller, analysestrategier og kendskab til digitale genrer for at kunne forholde sig til brug af æstetiske virkemidler, afsender-modtagerforhold, medieudtrykkets "grammatik" samt retoriske forhold.

Produktion og formidling handler om at eleverne skal lære forskellige udtryksformer – tekst, grafik, lyd, billeder, video osv. – og kunne videregive deres viden gennem de nye udtryksformer.

Kommunikation, videndeling og samarbejde handler bl.a. om, hvordan nettet giver ulighed for virtuel videndeling og rammesætning af virtuelle fællesskaber. Eleverne skal her tilegne sig viden og færdigheder i at færdes i de virtuelle universer, at beherske brugerfladerne og at blive fortrolige med kommunikationsformer – i mailkommunikation og i web 2.0-baserede tjenester som eksempelvis Facebook.

Der arbejdes i projektet målrettet med at gøre skolebiblioteket til et centralt omdrejningspunkt for implementering af it på skolerne. Skolebibliotekets præmis for deltagelse er derfor, at der er behov for et it-didaktisk design, der redefinerer indretning, læringsmidler, læringsressourcer, vejledning og kompetencer i forhold til en realistisk tidshorisont og ud fra en overordnet strategi.

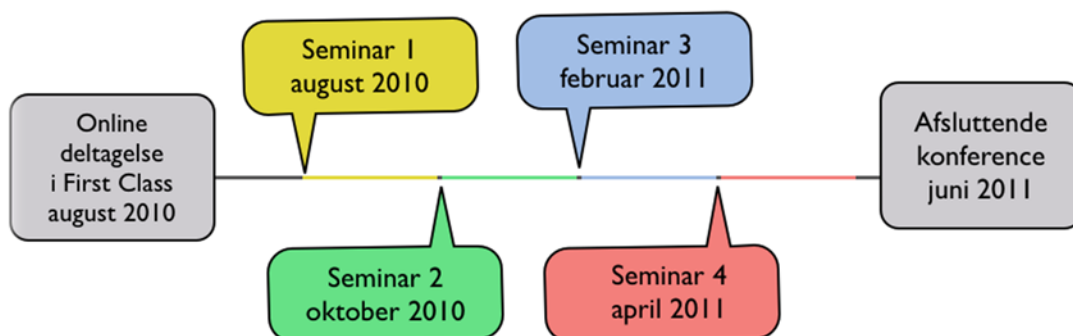
Der arbejdes derfor gennem projektet hen imod en eksemplarisk rollemodel til efterfølgelse for andre skolebiblioteker.

Projektet har altså som mål at flytte en række af skolebibliotekets aktiviteter fra den analoge til den digitale platform.

Opsummerende kan dette skitseres på følgende måde:

- Kompetenceløft for de deltagende skolebibliotekarer i forhold til:
 - informationssøgning samt kildekritik
 - medieproduktion on-location og online
 - online læringsplatforme
 - kommunikation via virtuelle sociale netværkssteder
 - videndeling via virtuelle sociale netværkssteder
- Redefinering af de fysiske rammer
- Redefinering af skolens læremidler og læringsressourcer til også at omfatte digitale læremidler.

Projektets organisering

Projektet var organiseret sådan, at størstedelen af indholdet har været afprøvninger af værktøjer samt mindre projekter på de enkelte samarbejdende skoler, med udgangspunkt i biblioteket som facilitator.

Fire gange har it-vejledere og skolebibliotekarer fra de samarbejdende skoler været samlet til et seminar, hvor der har været et fastlagt program. På seminarerne får skolebibliotekarer både faglige input, deltager i workshops, diskuterer, videndeler og eksperimenter videre med deres ideer. Herunder har områder som Web 2.0, eTwinning, informationssøgning været på dagsordenen. Derudover har der på seminarerne

været mulighed for fælles drøftelser, refleksion og erfaringsudveksling mellem deltagerne. I afprøvningsperioderne har deltagerne løbende været i kontakt med hinanden via online konferencesystemet First Class. First Class har fungeret som både dokumentarkiv, opslagstavle for relevante informationer og som debatforum.

Projektets deltagere

Styringsgruppe:

Jan Brauer (ansvarlig)
Kenneth Reimer
Christiaan Roos

Ekstern evaluering:

University College Syddanmark:
Jens Jørgen Hansen
Roland Hachmann

Deltagende samarbejdspartnere:

Brundlundsolen, Aabenraa:
Lene Pagh
Inger Overbeck

Jejsing Skole, Jejsing, Tønder:
Lisbeth Thorup Hansen
Birte Frisk

Vodder Skole, Skærbæk:
Irene Lautrup

Nydamskolen, Sønderborg:
Morten S. Larsen
Fie Bertelsen

Skolecenter Toftlund, Toftlund:
Kirsten V. Møller
Inger Marie Lund
Pia Lyhne

Skolen ved Stadion, Haderslev:
Mogens Lindved
Lars Lei Stokholm

Hertug Hans Skole, Haderslev:
Johanne Jørgensen

Lykkesgårdskolen, Varde:
Jette Søgaard Jensen
Bente Østergaard

Skolen ved Kløften, Haderslev:
Anette Steensbæk

Starup Skole, Haderslev:
Majbritt Christensen

Rødekro Skole, Rødekro:
Lene Hinz
Martin Petersen
Rødding Skole, Rødding:
Lone Houmann Holst
Martin Andreasen

Hjortebroskolen, Haderslev:
Peter Vibe

CFU, Esbjerg:
Jacob Elholm

Broager Skole, Broager:
Margrethe Dalgaard
Orla Kristensen
Henrik Waag
Lotte Juelsgaard

4. INDSATSER OG EFFEKTER

Analyse af skolekultur og læremiddelkultur og skolebibliotekets funktion

I forbindelse med afdækningen af skolernes læremiddelkultur og skolebibliotekets rolle heri, blev der udsendt et elektronisk spørgeskema til alle deltagere.

Spørgeskemaet havde som formål at lave en status på skolebibliotekernes generelle funktion i den almene skolekultur. 8 skoler bidrog til undersøgelsen ud af projektets 13 skoler.

Af de 8 skoler havde én skole 0-6 årgang, mens de øvrige også havde overbygningen.

Skolernes størrelse fordelte sig således, at to skoler var små med under 200 elever og de resterende seks havde flere end 390 elever på skolen.

Alle 8 skoler havde tilknyttet en skolebibliotekar og it-vejleder. De store skoler havde endvidere tilknyttet ekspertfunktionerne som læsevejleder og specialunderviser. De store skoler har typisk 3 skolebibliotekarer og 1-2 it-vejledere på skolen.

Lærerkollegiets generelle holdning og kompetencer i forhold til brug af it

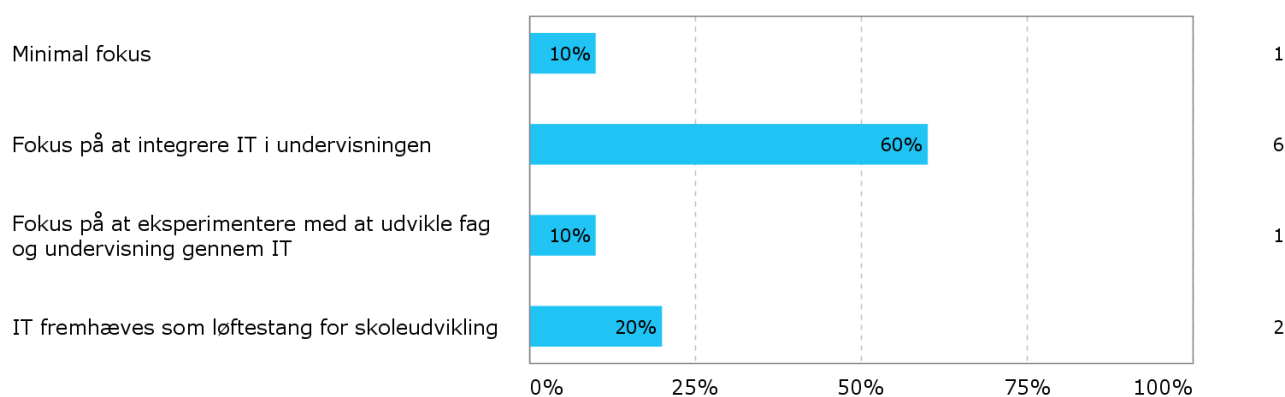
Nedenstående matrix viser lærerkollegiets på skolernes generelle holdning til og kompetencer i forhold til brug af it (Christensen og Hansen 2010, 108):

	Positiv holdning til it	Negativ holdning til it
Overskud af it-kompetencer	13% rutinerede brugere	0% kritiske brugere
Underskud af it-kompetencer	87% habile brugere	0% usikre brugere

Generelt har skolernes lærerkollegier en positiv holdning til it og ser altså it som en væsentlig pædagogisk ressource. Men kun på én skole (og det er en stor skole) bliver lærerkollegiet karakteriseret som *rutinerede brugere*, mens lærerkollegiet på de resterende syv skoler er karakteriseret ved at være *habile brugere*. De habile brugere er karakteriseret ved at være interesserede i at integrere it i undervisningen, men behøver støtte, support og vejledning til både den faglige og tekniske dimension.

Når vi spørger om på hvilken måde skolerne forestiller sig at integrere it i undervisningen, så fordeler svarene sig således:

Hvilket syn har skolen for integration af IT i undervisningen? (Der må gerne sættes flere kryds)

Her kan vi se en tendens til at hovedparten af skolerne har fokus på at integrere it i undervisningen, men under 1/3 ser it som en innovativ løftestang for udvikling af fag og skole. Man kan her placere skolerne i nedenstående model for *it i skolekulturen*, hvor vi beskriver fire forskellige skolekulturer i forhold til deres strategi i forhold til it: *tilpasset skolekultur*, *integreret skolekultur*, *eksperimenterende skolekultur* og *innovativ skolekultur* (videreudvikling af Hansen 2010, 188):

Tilpasset skolekultur	Integreret skolekultur	Eksperimenterende skolekultur	Innovativ skolekultur
<p>It fungerer som redskab i almindelige læringsaktiviteter</p> <p>It bruges til tekstbehandling, netsøgning og præsentation</p> <p>It er tilpasset eksisterende praksis og ændrer ikke grundlæggende ved lærerrollen og undervisningsformer</p> <p>It indgår ikke som særligt indsatsområde for kompetenceudvikling</p> <p>Skolens struktur (læringsmiljøer og organisation) ændres ikke grundlæggende</p>	<p>It har særlig bevågenhed som redskab i almindelige læringsaktiviteter</p> <p>It integreres som et naturligt redskab i den eksisterende praksis</p> <p>It udgør for særlige grupper på skolen et indsatsområde for kompetenceudvikling</p> <p>Der er synlige ændringer i skolens læringsmiljø i forhold til at integrere it</p>	<p>It har særlig bevågenhed som indsatsområde for eksperimenter og kompetenceudvikling for hele skolen</p> <p>It er omdrejningspunkt for pædagogiske udviklingsarbejder</p> <p>Der investeres målrettet i udvikling af nye læringsmiljøer der integrerer it</p>	<p>It ændrer skolens mission, læringsmiljø og pædagogik</p> <p>Virtuelle rum, personlige læringsrum og bærbare computere indgår som del af undervisningens praksis</p> <p>It indgår som særligt indsatsområde for udviklingsarbejder og bidrager til nye lærerroller, nye undervisningsmetoder og ny didaktik</p> <p>Skolens struktur ændres grundlæggende</p>

På baggrund af modellen kan vi konstatere at:

- 1 skole er kendetegnet ved en tilpasset skolekultur
- 5 skoler ved en integreret skolekultur
- 1 skole ved en eksperimenterende skolekultur
- 2 skoler ved en innovativ skolekultur.

I forhold til at integrere it er der forskellige forandringsagenter, der kan støtte en udviklingsproces: fx ildsjæle, særlige faggrupper, kommunale konsulenter og ledelsen. På alle skoler fremhæves ildsjælene som vigtige forandringsagenter og i de eksperimenterende og innovative skolekulturer spiller ledelsen også en central rolle. Endvidere fremhæves kommunale konsulenter som vigtige forandringsagenter på to skoler, og én skole nævner skolebibliotekarere som forandringsagent.

En skolekultur sætter en ramme for skolens undervisningsmiljø. Et undervisningsmiljø er bl.a. kendetegnet ved et særligt forhold mellem klasserum og virtuelle rum. Her er det tydeligt at det

dominerende læringsrum er klasserummet, og kun 1 skole tilkendegiver at klasseundervisningen suppleres med virtuel undervisning.

Eleverne synes derimod i højere grad at integrere det virtuelle rum når de samarbejder, ikke i overvældende grad, men på skolerne samarbejder eleverne i nogen grad på nettet.

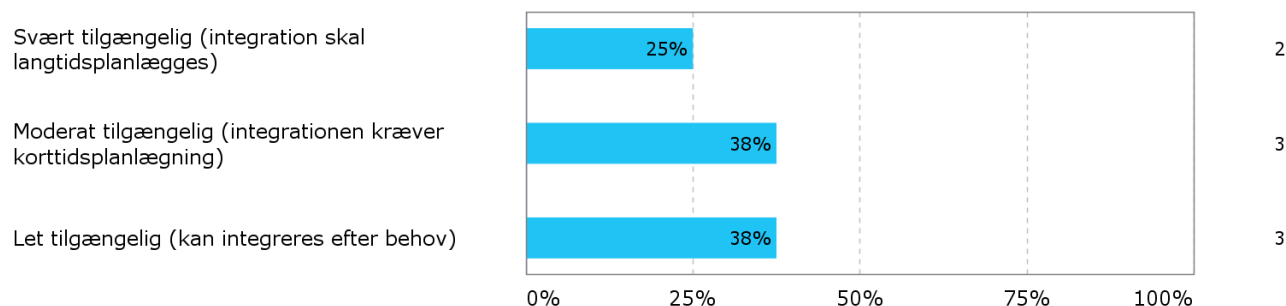
It har forskellige funktioner i skolerne. Overordnet kan vi se at it især er domineret af at blive brugt i forbindelse med søgning af informationer og som arbejdsredskab i undervisningen.

Web 2.0 teknologier og virtuelle arbejdsrum har ikke en fremtrædende plads – kun på tre skoler integreres web 2.0 teknologier og virtuelle arbejdsrum i *nogen grad*.

It er således en funktionel ressource i klasseundervisningen og der eksperimenteres kun i nogen grad med fx virtuelle arbejdsrum og integration af web 2.0 teknologier – og det kun på halvdelen af skolerne. Vi ser to grundlæggende forskellige skolekulturer – én, hvor it synes at ændre en traditionel praksis og skaber nye læringsrum og arbejdsformer – og én, hvor it ikke har indflydelse på den eksisterende skolekultur.

Tilgængelige læremidler og indkøbspolitik

Undersøgelsen viser, at der generelt er høj grad af tilgængelighed af computere og hardware ressourcer. I gennemsnit er der mindst én computer til hver 3. elev og samtidig er der tilgængelige interaktive tavler på alle skoler. Men når vi spørger til hvor tilgængelig hardware er, bliver billedet en smule dystert, fordi det kun opleves på tre af skolerne at hardwaren er let tilgængelig, mens den opleves som svært og moderat tilgængelig på de øvrige 5 skoler.

Derimod er der en høj driftssikkerhed i den tilgængelige hardware, og kun 2 skoler oplever moderat driftssikkerhed med tekniske problemer og behov for teknisk support.

I spørgsmålet om tilgængelige abonnementsordninger viser følgende fordeling sig:

Hvilke abonnementsordninger er tilgængelige? (Der må gerne sættes flere kryds)

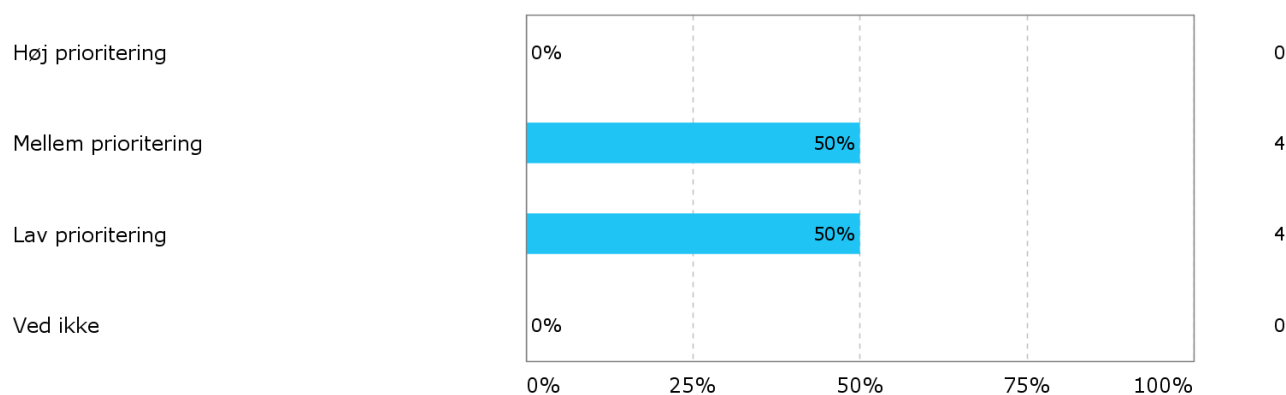
	Respondenter	Procent
Danskhistorie.dk	6	75,0%
Elevunivers.dk	5	62,5%
Danskedyr.dk	6	75,0%
Verdensdyr.dk	5	62,5%
Frilæsning.dk	3	37,5%
Filmstriben.dk	7	87,5%
Kristendomskundskab.dk	6	75,0%
Samfundsfaget.dk	5	62,5%

	Respondenter	Procent
Naturfagspakken.dk	1	12,5%
Skoletube.dk	7	87,5%
Smartpod.dk	0	0,0%
Hval.dk	0	0,0%
Mingoville.dk	5	62,5%
ABC.dk	3	37,5%
Fysik-kemi-tjek.dk	2	25,0%
Biologi-tjek.dk	1	12,5%
Geografitjek.dk	3	37,5%
Andre	5	62,5%
I alt	8	100,0%

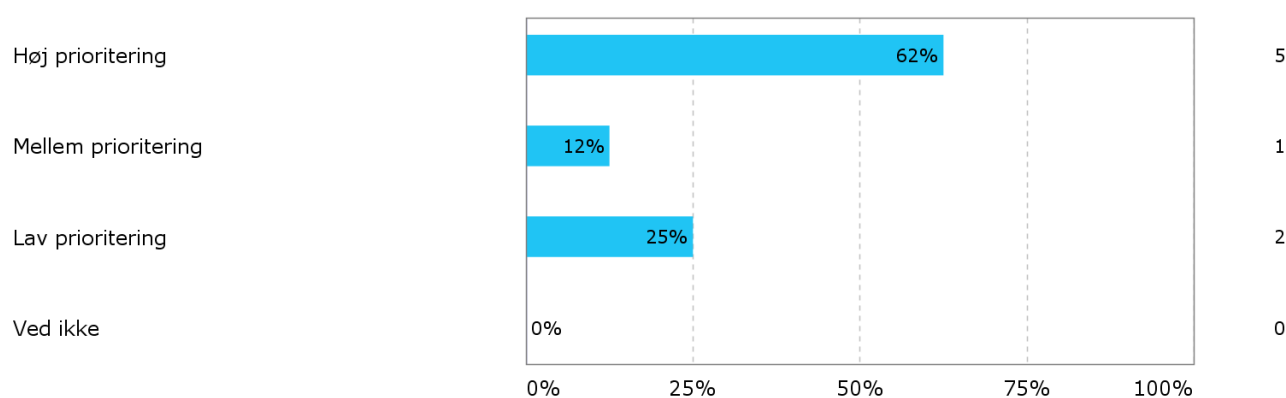
Andre abonnementsordninger er: Skoda, LærIT, Geografi forlaget, opgavehylden, Dr.dk/skole, tjektasken, Geografforlaget, Mikrov, EMU, SKODA.

Når vi spørger til indkøbspolitik, fordeler svarene sig således:

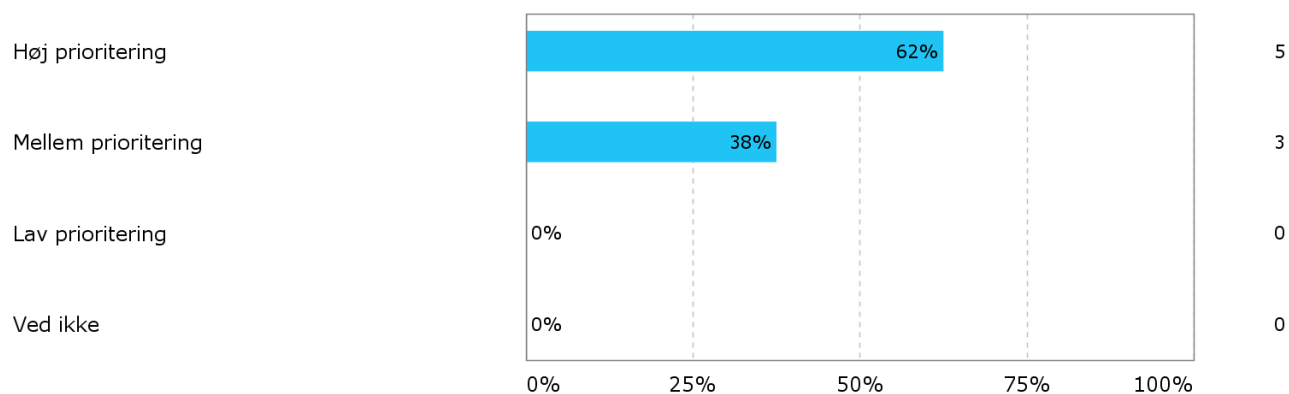
Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Engangsprodukter

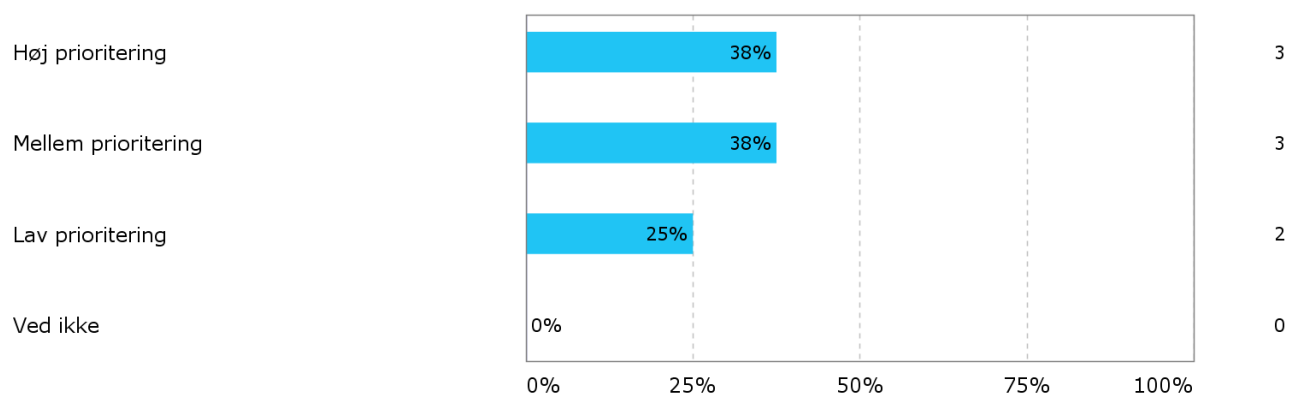
Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Interaktive tavler

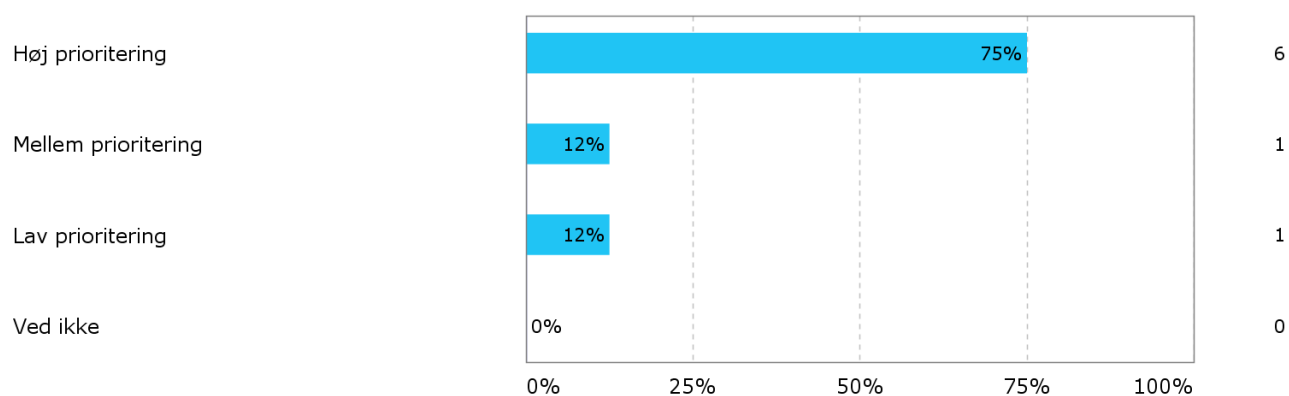
Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Abonnementer

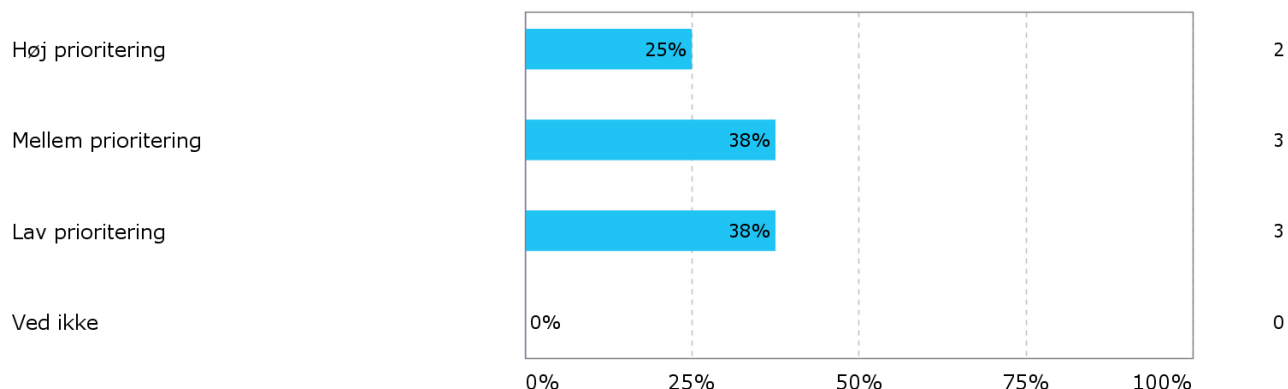
Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Lærebøger

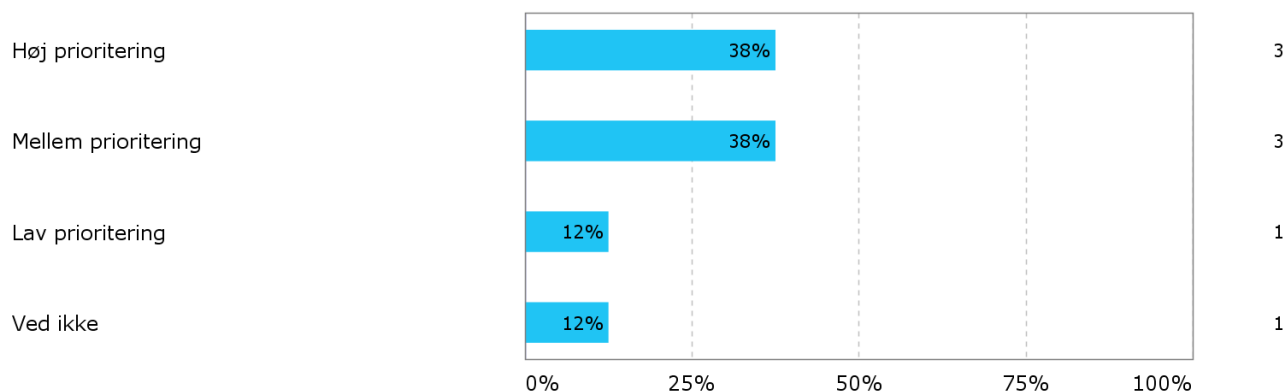
Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Frilæsningsbøger

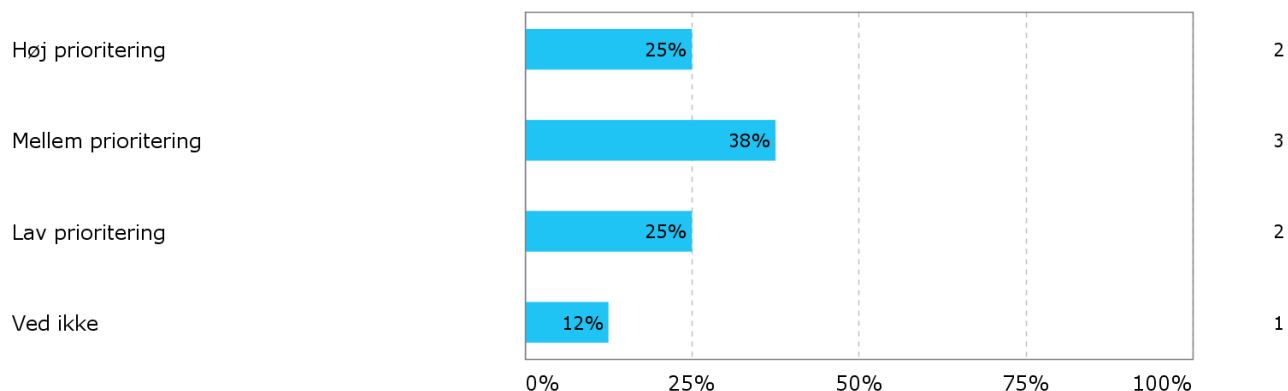
Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Computerhardware

Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - AV-udstyr til digitale kurser

Hvilke materialer vægter skolebiblioteket at anskaffe? - Elevers hverdagsteknologier

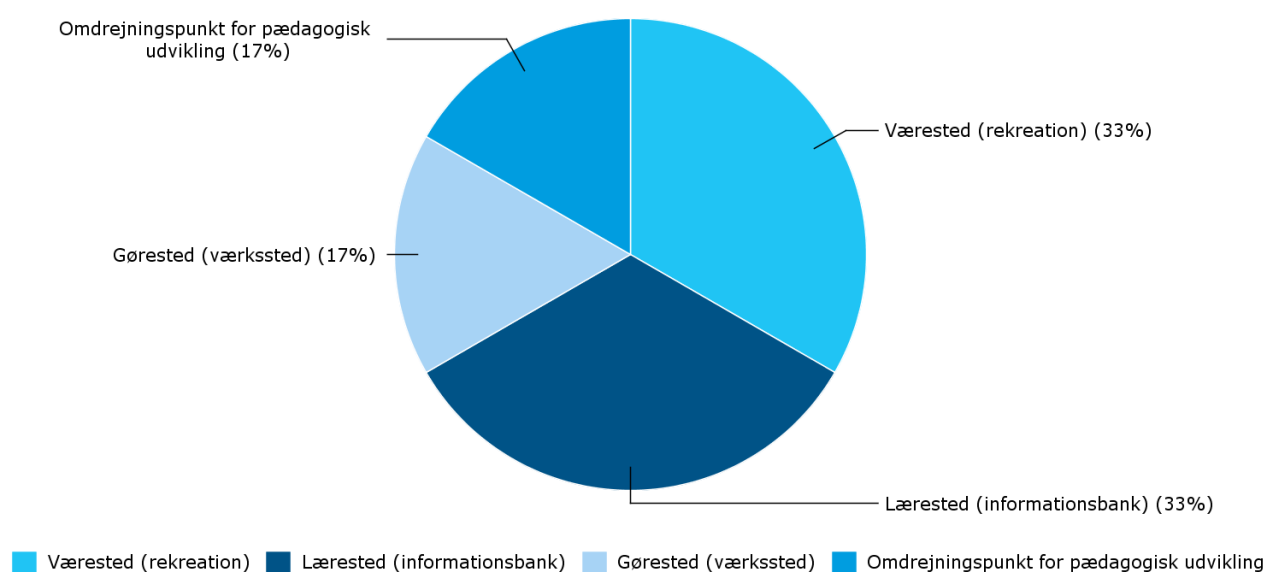
Indkøbspolitikken afspejler at skolerne prioriterer anskaffelse af interaktive tavler og abonnemeter. Men også lærebogen har en meget stærk placering. Der er selvfølgelig også økonomiske rammer forbundet med skolernes prioritering. Det er et tydeligt træk, at digitale abonnemeter har en stærk prioritering.

Skolebibliotekets rolle i skolekulturen

Skolebiblioteket spiller generelt en meget betydningsfuld rolle i skolekulturen. Man kan beskrive tre grundlæggende biblioteksfunktioner, som skolebiblioteket udfylder:

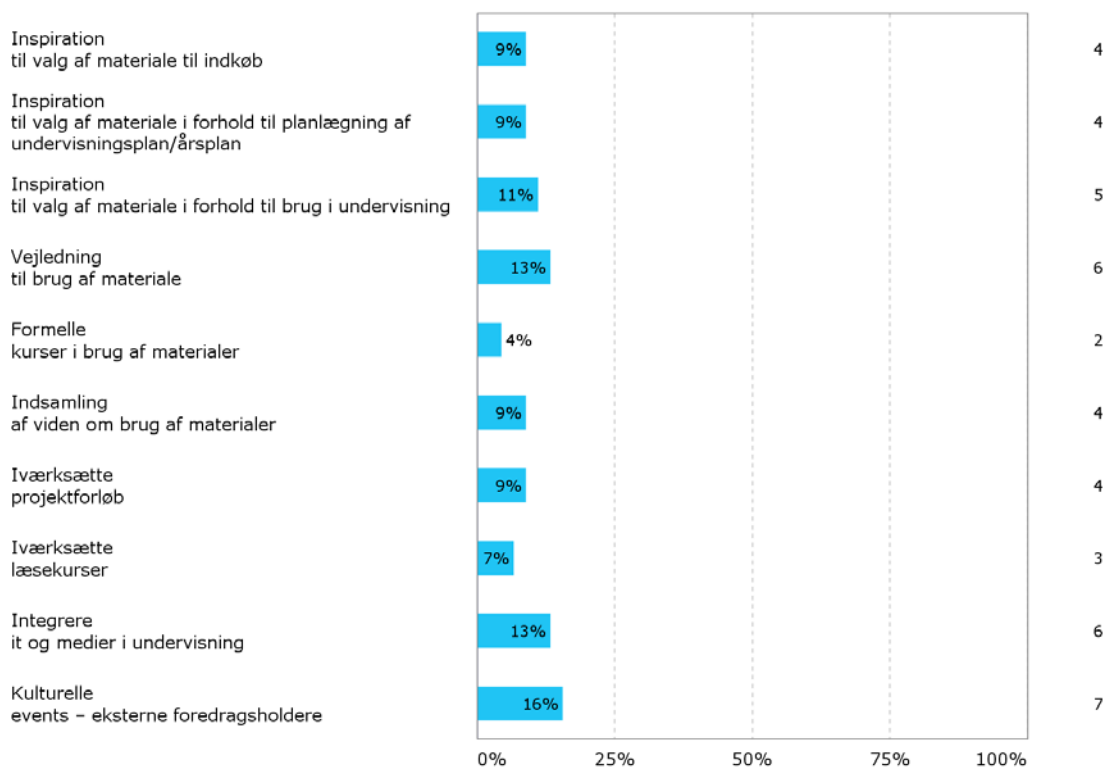
- lærested: et sted, hvor elever og lærere kan tilegne sig viden og færdigheder
- værksted: et sted, hvor elever og lærere kan producere og eksperimentere med at skabe produkter
- værested: et sted, hvor der er rum for oplevelser og rekreation
- strategisk omdrejningspunkt for pædagogisk udvikling

Undersøgelsen viser følgende fordeling af skolebibliotekets funktion:

Her fremgår det, at den primære funktion på alle skolerne er skolebibliotekets funktion som værested og lærested. Kun på halvdelen af skolerne har skolebiblioteket også en funktion som omdrejningspunkt for pædagogisk udvikling og som værksted.

Skolebibliotekerne samarbejder generelt med skolens lærerteams – for nogle skoler hvert halve skoleår for andre en gang i måneden. Samarbejdet drejer sig om forskellige aktiviteter:

Af oversigten fremgår det at der er en meget differentieret støtte til lærerteams, dog i mindre grad omkring formelle kurser i brug af materialer og i højere grad vejledningsmæssige kurser.

For eleverne har skolebiblioteket en mere kursuspræget relation, idet 6 ud af 8 skolebiblioteker foretager kurser i informationsøgning for eleverne – men ingen laver kurser for lærerne. Kun én skole har en strategi for udvikling af informationsøgning på skolerne.

Vejledning og supportfunktioner er organiseret på forskellig vis:

	Respondenter	Procent
Udbyder aktivt kurser og vejledning	6	75,0%
Iværksætter aktiviteter	6	75,0%
Stiller fysiske og virtuelle læringsressourcer til rådighed	8	100,0%
Udvikler nye læringsmetoder	3	37,5%
Andet	0	0,0%
I alt	8	100,0%

Videndeling nævnes ofte som et centralt omdrejningspunkt for skoleudvikling – og en opgave, som især skolebiblioteket kan være med til at facilitere. Derfor undersøger vi også omfanget og graden af videndeling, og i hvilket omfang skolerne har udviklet en videndelingskultur.

Det generelle billede er, at der kun i nogen grad er udviklet en tradition for videndeling blandt skolernes lærere – og på to af skolerne kun i mindre grad, hvilket er to af de større skoler. Der synes at være en mere udbredt videndelingskultur blandt de små skoler.

Videndelingskulturen er endvidere karakteriseret ved at være overvejende mundtlig funderet – en skriftlig videndelingskultur eksisterer kun i noget grad på to af skolerne. Og derfor er it heller ikke udbredt som medieringsplatform for videndeling.

Indholdet af videndelingen er i høj grad omkring formelle informationer (fx nye digitale læremidler eller abonnementsordninger) og tekniske problemstillinger (hvordan får jeg et program til at virke) – og kun i nogen grad omkring undervisningsforløb, undervisningsressourcer, pædagogiske og didaktiske problemstillinger.

Effekter af udviklingsprojektet

Skolebibliotekernes indsatser og handleplaner

Gennem forløbet har de deltagende skoler iværksat forskellige udviklingsprojekter og forløb. Disse indsatser har skolerne bl.a. dokumenteret ved kontinuerligt at skrive en elektronisk logbog, der blev oprettet i First Class. Som en afsluttende del på projektet blev de deltagende skolebibliotekarere bedt om at skrive en artikel om projektets indvirkning på deres skoler. Denne artikel udgives i it-vejledernes fagblad efteråret 2011.

Vi betegner disse artikler som effekter, idet de beskriver en samlet effekt af projektet på den enkelte skole.

Herunder gives først et indblik i logbøgernes opbygning og indhold og derefter en opsummering på artiklernes indhold med henblik på projektets overordnede effekter.

Den elektroniske logbog

Formålet med logbogen var fra evalueringens side at følge deltagernes processer gennem projektforløbet.

Samtidig var logbogen en mulighed for den enkelte skolebibliotekar til dels at dokumentere sin læreproces gennem et refleksionsværktøj og dels muliggøre feedback eller inspiration fra andre. Projektlogbogens opbygning har været ens for alle deltagerne. Der har til hver afprøvningsperiode (i alt fire med fokus på de fire temaer fra faghæfte 48) været et afsnit i logbogen. Dog har alle fire afsnit samme opbygning med følgende punkter:

Handleplan

Med udgangspunkt i det aktuelle udviklingsprojekt, skitseres forløbet med udgangspunkt i spørgsmålet *hvornår gør vi hvad?*

Mål

Målsætninger for forløbene formuleres. Disse kunne være både i forhold til elever, lærere, ledelse, biblioteksudvikling eller skoleudvikling. Under dette punkt er udgangspunktet: *hvad er det vi vil?*

Tiltag

Her beskrives, hvilke handlinger og processer der sættes i gang. Det kan både være for skolebibliotekarerne selv og målgruppen for udviklingsforløbet.

Tiltag kunne fx være møder, oplæg, informationssøgning, undervisning eller produktion af forskellige materialer.

Dette punkt rammesætter derfor *hvad gør vi?*

Tegn

Skolebibliotekarerne har under dette punkt opsat nogle kriterier og tegn, der fortæller dem at deres projekt skrider frem efter de ønskede mål. Tegn kan både være barrierer eller drivkræfter for udviklingsprojektet. Et eksempel på et tegn kunne fx være at målgruppen bruger et udarbejdet materiale eller at der pludselig opstår øget kommunikation omkring udviklingsarbejdet.

Tegnene skal give skolebibliotekarerne et udgangspunkt for at kunne styre projektet i den rigtige retning. Hvis der opstår tegn på at projektet tager en utilsigtet drejning, kan skolebibliotekarerne iværksætte nye tiltag, der får projektet tilbage på sporet.

Tegnene er som udgangspunkt fastsat på forhånd, men da der kan opstå spontane situationer i forhold til målgruppen, er udviklerne nødt til at være åbne over for andre tegn, der peger på forandringer i deres projekt. *Hvad ser vi?*

Dokumentation

Skolebibliotekarerne dokumenterer løbende deres udviklingsprojekt. Dokumentationen foregår i logbogsgenren, med datering af det enkelte indlæg. Der har ikke været formelle krav i forhold til indholdet af dokumentationen, og denne har derfor både været beskrivelser af situationer, observationer af kollegaer, referater fra møder og personlige refleksioner over forløbet.

Samlet evaluering

Den samlede evaluering af forløbet indeholder refleksioner over forløbets afvikling, realiseringsomfang, resultat og efterfølgende implementering. Her reflekterer skolebibliotekarerne over det samlede forløb på et metaplan. Dvs. at metoder til vejledning, implementeringsstrategier, formidlingsformer, kompetenceudvikling m.m. evalueres. I evalueringen kan målgruppens respons på forløbet indgå.

Hvad gik godt, hvad kunne være gjort anderledes, hvordan kommer vi videre herfra?

Skolernes logbøger

Efter en analyse af de elektroniske logbøger viser det sig, at der har været stor spredning på den måde, de enkelte skolebibliotekarere har valgt at dokumentere planlægningen, gennemførelsen og evalueringen af deres udviklingsforløb på.

Nogle har været meget omhyggelige med at dokumentere deres refleksioner, mens andre har brugt logbogen i mindre grad. Flere deltagere har ikke færdiggjort logbogen.

Når der ses på indholdet af logbøgerne tegner der sig et billede af, at tilgangen til de forskellige temaer og opgaver har været løst på mange forskellige måder med inddragelse af mange forskellige værktøjer. I det følgende præsenteres en oversigt over projekter inden for de 4 temaer som projektet Fremtidens skolebibliotek har haft som omdrejningspunkt:

Informationssøgning	Produktion og formidling	Analyse	Kommunikation, videndeling og samarbejde
Arbejdsrum i SkoleIntra	Animationsfilm	Analyse af websites	Webetik
Læseplan for bibliotekskundskab	Vuvox	Informationssøgning	Skoleblogs
Brugen af EMU som informationsdatabase	Prezzi	Kildekritik	Blogger
	Wix	Apple Experimentarium	Børn og unge på nettet

Informationssøgning	Produktion og formidling	Analyse	Kommunikation, videndeling og samarbejde
Googlesøgning Bing Abc.dk Danskhistorie.dk	Præsentation og implementering af SMART Boards på skolen Produktion af videndelingsplatform Monkey Jam Photostory Skoletube Intern biblioteksudvikling Audacity	Analysemodel til virtuel kommunikation Journalistisk genre	

Som det ses ud fra skemaet har de deltagende skolebibliotekarer anvendt mange forskellige indgangsvinkler til temaerne. Mange skolebibliotekarer har brugt arbejdsrum som formidlingsrum i forbindelse med *informationssøgning*, og mange har brugt blogs i forhold til *kommunikation*, *videndeling* og *samarbejde*.

Det fremgår af skemaet, at arbejdet med projektets fire temaer har haft særligt fokus på brugen af nye, især onlineværktøjer. En nærlæsning af logbøgerne viser, at skolebibliotekarerne har haft fokus på formidlingen af disse værktøjer og brugen af dem til primært lærerne. Det vil sige, at skolebibliotekarerne i høj grad har været formidlere af undervisningsforløb og kurser i brugen af værktøjerne i forbindelse med temaerne.

Fra enkelte logbøger fremgår det, at man har lavet handleplaner og udviklingsforløb med henblik på at udvikle biblioteket internt eller at udvikle nye kompetencer hos lærerne. Her arbejder skolebibliotekarerne som vejledere og tovholdere på projekterne.

Skolernes artikler

Modsat logbøgerne ser vi i artiklerne et andet fokus hos skolebibliotekarerne. Hvor der i logbøgerne har været stort fokus på implementeringen af værktøjer og kurser for lærerne, sætter artiklerne skolebibliotekarernes arbejde i en anden ramme: Her fokuseres der i højere grad på handleplaner, skoleudvikling og redefineringer af skolebibliotekets rolle i den eksisterende skolekultur.

En stor del af artiklerne beskriver, hvilken effekt projektet Fremtidens skolebibliotek har haft på skolen.

Størstedelen af skolebibliotekarerne har haft fokus på, hvordan Faghæfte 48 kan implementeres i skolens læremiddelkultur. Dette kommer til udtryk gennem revidering eller produktion af nye handleplaner på it- og medieområdet. Vigtige punkter for skolebibliotekarerne har her været et øget

samarbejde med it-vejlederen og lærerne, både i udformning og implementering af handleplanerne i praksis.

Især kompetenceløft hos lærerne og konkrete undervisningsmaterialer, er en vigtig del af strategierne, når de nye it- og mediehandleplaner skal implementeres hos lærerne.

Et andet vigtigt fokus i handleplanerne er implementeringen af web 2.0 teknologier i undervisningen og som en del af bibliotekets rum. Bibliotekerne har især haft fokus på at udvide deres eksisterende fysiske rum, men også det virtuelle rum.

Udfordringer som de beskrives i artiklerne er bl.a. hvorledes biblioteket kan integrere det virtuelle rum i den daglige praksis, hvilke services der skal være virtuelle for elever og lærere og ikke mindst hvilke teknologier, der er anvendelige og hvorledes disse spredes ud til brugerne.

Fokusgruppeinterview

Fokusgruppeinterview har undersøgt, hvordan udviklingsprojektet har bidraget til skolebibliotekarernes kompetenceudvikling. Grundlæggende har vi kunnet iagttage tre niveauer af kompetencer, som vi metaforisk kalder *opdagelsesrejsende*, *nybyggeren* og *guiden*.

Den opdagelsesrejsende:

Den opdagelsesrejsende er i færd med at tilegne sig håndværkskompetencer inden for en række områder.

Fx siger en deltager omkring kursusgangen om informationssøgning:

”Brug af Googles avancereret søgning har været en øjenåbner – at man kan afgrænse og udvide søgning”.

En anden deltager siger:

”En af de vigtigste kompetencer jeg har fået dette år er at jeg ved at der findes teknologiske ressourcer (platforme, programmer). Jeg ved måske ikke lige hvor det findes, men jeg ved det findes – ens ekspertviden behøver ikke være enorm stor.”

Det centrale er ikke kun at deltagernes tekniske kompetencer har fået et løft, men at de i kraft det tekniske løft også har øget deres selvtillid og kompetence som vejledere, som en deltager siger:

”Man har fået troen på at man godt kan det der er med it. Vi har fået oplevelsen af at vi er gået fra bogopsætter til avancerede it-hajer. Vi tør godt det der.”

En anden giver udtryk for samme holdningsmæssige erfaring:

”Jeg tror det er et godt billede på, hvordan jeg selv har rykket mig. Inden vi startede tænkte jeg, at jeg godt ville lære, hvordan man lavede sådan et arbejdsrum, men nu er det a piece of cake. Og nu synes jeg slet ikke arbejdsrummene dur – nu er det vores skoleblog der dur.”

Nybyggeren:

Nybyggeren har tilegnet sig viden og kompetencer om it og er nu begyndt at opbygge og udvikle læringscentrets ydelser og services. Nybyggerholdningen kommer fx sådan til udtryk hos en deltager:

“Vi har lært at sætte fokus på informationssøgning. Når eleverne kommer med deres projekter de skulle i gang med så afholder vi kursus i informationssøgningsstrategi – og giver dem værktøjer: mind-master, den journalistiske metode og brug af faneblade.”

En anden lærer kommenterer sin opgave i forhold de fire it- og mediekompetencer:

“Jeg er blevet bedre rustet til at vejlede mine kollegaer i de fire områder.”

Der er flere udsagn der understreger, at it er en drivkraft for reorganisering af skolebiblioteket:

“Min hverdag som skolebibliotekar er blevet ændret – næsten i alle timer har vi fokus på, at der også er noget it med. Vi har flyttet biblioteksundervisningen og befinder os i et lokale, hvor der er storskærm og følger med i emu’ens nyhedsbreve. Det har været vigtigt med et kompetenceløft indenfor det her.”

En anden kortfattet kommentar lyder:

“Vi bruger meget mere tid på de der medieting end bøgerne.”

Guide:

Guiden har grundlæggende tilegnet sig viden og færdigheder omkring de centrale it- og mediekompetencer, kan begrunde hvordan de skal ind i fagene, har ideer til forløb og kan arbejde med at udbyde og gennemføre vejledning og kurser for lærere og elever. Guiden har endvidere et blik, at it kan være en løftestang for skoleudvikling, og kan arbejde strategisk med at kompetenceløfte både lærere og elever. Denne funktion udtrykker en deltager således:

“Vi har fået det ud af det at vi har lavet en it- og medieplan for hvad eleverne skal kunne og hvordan vi skal vejlede lærere”.

Som guide er deltagerne blevet opmærksomme på formidlings- og vejledningsformer – og konteksten for formidling. Fx gør en deltager opmærksom på, at vejledning i teknikker til informationssøgning både bør omfatte lærere og elever:

“Det at opleverne får nogle strategier de kan bruge i forskellige sammenhænge gør at de bliver mere bevidste. Det er vigtigt, at man nogenlunde har en fælles måde at arbejde med søgning på. Fx at lærerne er til stede når man gennemfører kurser.”

Funktionsudvikling

Fokusgruppeinterviewene peger også på fremgang i skolebibliotekernes funktionsudvikling.

I forhold til de fire skolekulturer kan vi se forskellige effekter på skolerne:

- den tilpassede skolekultur: personligt kompetenceløft slår igennem samt udvikling af kurser
- den integrerede skolekultur: øget samarbejde med lærere om informationssøgning
- den eksperimenterende skolekultur: udvikling af vejledningsformer og formidlingsformer og stigning i eksperimenter med at integrere it
- den innovative skolekultur: skolelederen er gået i samarbejde med læringscentret om udvikling af nye handleplaner for integration af it i skolen.

Som sagt befinder de fleste skoler sig inden for den integrerede skolekultur ved projektets start, men det er vores opfattelse at læringscentrene generelt bevæger sig over med en eksperimenterende

skolekultur, som en deltager siger: "Vi har flyttet vores bibliotek. Lærerne er begyndt at lave lydproduktioner og film – og jeg er begyndt at introducere skoletube. Lærerne vil gerne flytte når de kan se de kan bruge tingene til noget – skoletube er smart fordi det ligger i skyen – der er kommet mere i flow i al vores medie – og det spreder sig." Også skolebibliotekerne er begyndt at eksperimentere fx med udvikling af læringscentret som værksted: "Vi har lavet et vod-cast-studie: Eleverne skal filme deres bogfremlæggelser og filmene skal stå fremme, så andre kan høre dem og søge dem. Meningen er at opbygge et stort kartotek – podcast din læselyst." Andre har sat udviklingen på standby som følge af en tid med fusioner og omstrukturering: "Der blæser så mange politiske vinde så alt står lidt standby."

5. DRIVKRÆFTER OG BARRIERER I UDVIKLING AF SKOLENS LÆRINGSCENTER

Når vi ser samlet på projektføreløbet indsætter og effekter tegner der sig for os et billede af, at skolebibliotekarerne har udviklet sig på forskellige fronter og igangsat nye processer til udvikling af læringscentret og dets ydelser, deres egne kompetencer og skolerne generelt.

Der er sket en øget kompetenceudvikling både personligt for den enkelte skolebibliotekar og hos brugerne på de forskellige skoler. Skolebibliotekarerne har oparbejdet og tilegnet sig kendskab, kompetencer og kreativitet på forskellige områder. Og de har oparbejdet kompetencer til at formidle og anvende disse i praksis.

Af vores fokusgruppeinterviews fremgår det, at skolebibliotekarerne har fået kendskab til en række værktøjer og teknologier, der er relevante i forhold til skolen eller skolebiblioteket. Kendskabet til disse læremidler har været igangsættende i forhold til skolebibliotekarernes egen eksperimenteren og afprøvning. Herigennem er de personlige færdigheder i brugen af læremidlet opbygget.

Resultaterne af afprøvningen har været oplæg til fælles drøftelser af, hvilke læringspotentialer det enkelte læremiddel rummer og hvordan det lader sig implementere i praksis. Denne viden har skolebibliotekarerne taget med ud på skolerne i afprøvningsperioderne og derigennem opbygget kompetencer til situeret at kunne anvende, vejlede eller undervise i det konkrete læremiddel.

Drivkræfter for udvikling af læringscentret

Ud fra fire fokusgruppeinterviews kan der opsummerende nævnes følgende drivkræfter, der især fremmer udviklingen af et læringscenter:

Tilgængelighed

Tilgængeligheden er vigtig både når det gælder læremidler, personale og biblioteket som lærested, værested og værksted. Eleverne og lærerne skal se og bruge biblioteket som andet end et sted med bøger.

Ledelse

Ledelsen er en vigtig medspiller. Ledelsen skal rammesætte nye tiltag og sørge for at disse tiltag forankres. Skolebiblioteket kan i samarbejde med ledelsen være pædagogisk tovholder på forskellige udviklings- og implementeringsprojekter.

Ressourcer

Elever som superbrugere og medarbejdere med særlig viden og kompetencer skal bruges aktivt på Læringscentret som en ressource. Læringscentret skal derfor have en koordinerende viden, (en viden om hvem der ved hvad), således at disse ressourcer fremmer udvikling og samarbejde på skolerne.

Handleplaner

Der bør udarbejdes handleplaner, årsplaner m.m., hvori læringscentret indgår som en ressource. Det kunne være mediehandleplaner, årsplaner for læringscentrets aktiviteter eller skoleudviklingsplaner.

Elevinddragelse

Inddrag eleverne som ressourcepersoner til udbredelse af læremidler. En deltager siger: "Eleverne er også en drivkraft. Inden vi startede på projektet anede jeg ikke noget om vuvox og prezi. Men vi viste læremidlerne til nogen elever, der skulle fremlægge deres projekt. Og eleverne er lynhurtige 10 skridt foran en selv – og det tog kun få dage så vidste de mere om læremidler end os."

Barrierer for udvikling af læringscentret

Ud fra fire fokusgruppeinterviews kan der opsummerende nævnes følgende barrierer, der har indflydelse på udviklingen af et læringscenter:

Manglende viden og kompetencer

En gennemgående barriere er manglende viden og kompetencer hos bibliotekaren. Tilgængelighed til viden om nye værktøjer og services og tilsvarende muligheder for at afprøve dem eller blive undervist i anvendelsen. Der efterspørges især en læremiddelfaglig tilgang til it. Som en lærer siger: "Vi skal være et sted, hvor vi kan få viden".

Manglende udviklingsressourcer

Der påpeges, at der på skolerne mangler ressourcer til både indkøb, udvikling og formidling af læremidler og skolebibliotekets funktioner. Skolebibliotekarerne efterlyser mere tid til at kunne fordybe sig i forskellige funktioner. Der bruges for meget af den samlede tid på bogopsætning og administrative opgaver. Som en deltager siger "Ny teknologi – ny udvikling: men der er ikke megen økonomi at gøre godt med."

Manglende fokus

Der savnes fokus på udvikling af læremiddelkultur og skolebibliotekets funktioner og kompetencer fra ledelsessiden. Som en deltager siger: "Ledelsen har travlt med at fokusere på andet end udvikling".

Manglende motivation hos læreren

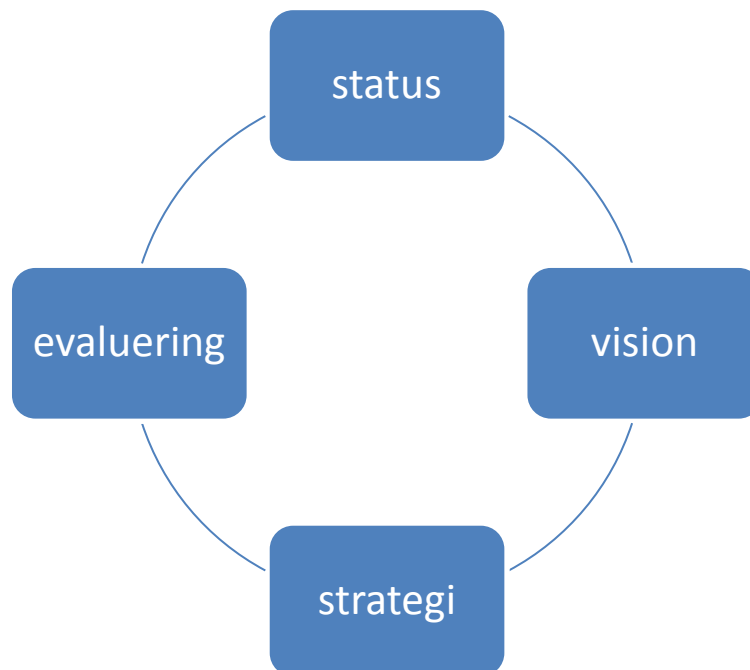
Selv om en del af undersøgelsen peger på at lærerne på de deltagende skoler har en positiv holdning til it, påpeger skolebibliotekarerne, at en væsentlig barriere for udvikling er lærernes manglende motivation i brugen af nye, digitale læremidler og skolebiblioteket som ressource. Men de påpeger også at forandring sker i små skridt og man ikke kan forvente pædagogiske revolutioner: "Skolen er et stort skib, som skal vendes. En skolekultur er træg, og der er et spring fra vi ved noget og skal formidle det videre til at der sker ændringer i hverdagen."

6. LÆRINGSCENTERDIDAKTIK – PÅ VEJ MOD FREMTIDENS LÆRINGSCENTER

På baggrund af vores undersøgelser i projektet "Fremtidens skolebibliotek", vil vi i det følgende komme med overvejelser og bud på, hvilke udfordringer fremtidens læringscenter står over for og give et anslag til en læringscenterdidaktik, der kan bidrage til udviklingen fra traditionelt skolebibliotek til læringscenter.

En læringscenterdidaktik opfatter vi som en didaktik, der skal vejlede skolebiblioteket i forhold til indretning, læringsmidler, læringsressourcer, vejledning og kompetencer i forhold til en realistisk tidshorizont og ud fra en overordnet strategi. Ethvert læringscenter har sin egen historie, sin egen kultur, sin egen kompetenceprofil og sin egen særlige rolle og funktion i skolekulturen. Det særlige ved et skolebibliotek er at det er en *organisation i organisationen* med egne mål, opgaver, rum og faciliteter, aktiviteter og kompetencer. En læringscenterdidaktik må tage udgangspunkt i dette grundlag. Hvor en traditionel didaktik til planlægning af undervisning, fx Hiim og HIPPES relationsmodel, kan tage udgangspunkt i den stabile opgave – *planlægning af undervisning* – og på grundlag heraf udvikle nogle faste kriterier som *læringsforudsætninger, mål, indhold, evaluering og rammefaktorer*, så har et læringscenter ikke én opgave, men en mangfoldighed af opgaver. Og der er ikke skræsikker konsensus om, hvilken opgave det er læringscentret skal løfte.

Vores bud på en læringscenterdidaktik er en procesdidaktik, der ser læringscentret i en tilblivelsesproces, og hvor didaktikken grundlæggende skal støtte læringscentret i at reflektere over fire grundlæggende områder:

- status – afklaring af læringscentrets identitet, kompetence og praksis
- vision – formulering af læringscentrets profil på den lange bane og konkrete indsatsområder på den korte bane
- strategi – handleplan for læringscentrets udvikling
- evaluering – plan for evaluering af vision og strategi – og opstilling af tegn på strategiens fremdrift

Statusfase

Statusarbejdet kan foretages med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- hvem er medlemmer af læringscentret: skolebibliotekarer, it-vejledere, læsevejledere, andre vejledningsfunktioner, mellemledere, andre?
- hvilke funktioner har læringscentret: lærested, værested, værksted, pædagogisk udviklingssted?
- hvor er centrets geografiske placering, arkitektur og indretning?
- hvad kendetegner centrets kompetencer: fagligt, it-teknisk, didaktisk, vejledningsmetodik
- hvad er læringscentrets identitet i skolekulturen: læremiddelforvalter, læremiddelformidler, pædagogisk forandringsagent
- hvad er centrets it-mæssige ressourcer?
- Hvad er læringscentrets distributionsopgaver – distributionsroller?
- hvad er læringscentrets vejledningsopgaver – vejledningsroller?
- Hvad er læringscentrets formidlingsopgaver – formidlingsroller?
- Hvad er læringscentrets opgave i forhold til at facilitere videndeling?
- Hvad er læringscentrets ressourcer – arbejdstimer og økonomisk?
- Hvem samarbejder læringscentret med: internt samarbejde: pædagogisk råd, skolens forskellige teams, fagudvalgsformænd, ledelse – og hvori består samarbejdet? Eksternt samarbejde: kommunale pædagogiske centre, andre skolebiblioteker, foreninger, CFU'er, andre – og hvori består samarbejdet?
- Er læringscentrets funktioner, opgaver og indsatsområder nedskrevet i en handleplan?

Visionsfase

På baggrund af statusfasen opstilles der et formål for læringscentret og en række tidsbegrænsede mål, som skal sikre udvikling af centret?

Formål kan formuleres inden for områder som:

- Organisering som center fysisk og virtuelt samt medlemmer
- Funktionsbeskrivelser og kompetencer inden for distribution, kurser, vejledning, videndeling mv.
- Samarbejdsrelationer

Tidsbegrænsede mål kan være mål, som relaterer sig til generelle indsatsområder i skolen fx: faglig læsning, integration af interaktive tavler, Cooperative Learning. Indsatsområder kan også være specifikke for læringscentret og fokusere på fx kompetenceudvikling af medarbejdere, udvikling af formidlings-, vejlednings- og kursusformer, udvikling af særlige faglige temaer, fx integration af it- og mediekompetencer, brug af kompenserende læremidler, udvikling af metoder til videndeling, og/eller udvikling af samarbejdsrelationer mv.

Strategifase

I strategifasen opstilles en handleplan for læringscentrets bidrag til de generelle indsatsområder og til de specifikke indsatsområder. Handleplanen bør rumme:

- Beskrivelse af indsatsområder og dets baggrund
- Opstilling af succeskriterier for indsatsområdet
- Præcisering af rolledefinitioner: hvilken rolle har læringscentrets forskellige medlemmer, evt. også ledelsen, pædagogisk råd, fagudvalgsformænd mv.?

- Præcisering af tidsperspektiv med en række målepunkter til løbende evaluering og tidspunkt for slutevaluering
- Præcisering af dokumentationsformer – hvordan dokumenteres indsatsen: løbende noter på grundlag af observation og refleksioner, spørgeskemaundersøgelse, interviews mv.?
- Legitimeres af – eller udvikles i samarbejde med – ledelse.

Evalueringsfase

Evaluering af formål: er der grund til at revidere formål, fx på grundlag af nye indsatsområder, nye opgaver, nye kompetencer mv.? Evt. formulering af nyt formål.

Evaluering af de konkrete indsatsområder og formulering af mål for nye indsatsområder – og ny handleplan.

7. AFSLUTNING

Målet med projektet "Fremtidens skolebibliotek" var et forsøg på at tage et skridt i retning mod et nyt læringscenter, hvor fremtidens udfordringer blev iscenesat og taget op. Især har fokus været rettet mod de digitale udfordringer, der ligger på de nye læringsveje som skolerne bevæger sig ud af og hvor læringscentret spiller en væsentlig rolle som koordinerende, vejledende, faciliterende og innoverende instans.

Det er, som det kan læses i rapporten, lykket for projektet at løfte deltagernes kompetencer, igangsætte forskellige udviklingsprojekter på skolerne og skabe grundlag for arbejdet med en ny læringscenterdidaktik, der kan være en hjælp for andre skoler, der vil gå samme vej.

Det er dog vigtigt at understrege at rejsen ikke ender her, men at der er brug for, at flere projekter af samme karakter igangsættes, således at erfaringer, ideer og udviklingstiltag kan deles. På denne måde skabes der samlet grobund for at få løftet *alle* skoler og ikke kun få privilegerede pilot-skoler.

LITTERATUR

Christiansen, Rene B. & Gynther, Karsten (2011): [Barrierer og potentialer for integration af it i fagene i folkeskolen i Slagelse Kommune](#) (Rapport for Læremiddel.dk – Nationalt Videncenter for Læremidler)

Gynther, Karsten (red.) (2010): *Didaktik 2.0*, Akademisk Forlag

Hansen, Jens Jørgen (2010): *Læremiddellandskabet. Fra læremiddel til undervisning*, Akademisk Forlag

Hubert, Bernt (2010): Ingen mediepædagogik uden en mediekultur, Liv i skolen, VIA University College

Faghæfte 48:

http://www.uvm.dk/~media/Publikationer/2009/Folke/Faelles%20Maal/Filer/Faghaefter/100503_it_og_mediekompetencer.ashx